

**PEDAGOGIK FAOLIYATDA TYUTORLIK VA FASILITATORLIK FAOLIYATI BORASIDAGI
BILIMLARNING ZARURATI**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10144543>

Abdumutalibova Mag'firat Mirodil qizi

*Toshkent Tibbiyot Akademiyasi "Pedagogika, psixologiya va tillar" kafedrasida
o'qituvchisi*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada Oliy ta'lim dargohlarida tahsil olayotgan bo'lajak pedagoglarni hozirgi kunda davlatimiz Oliy ta'lim tizimiga kirib kelgan tyutorlik va fasilitatorlik faoliyatiga tayyorlash jarayonlarida e'tibor qaratilishi lozim bo'lgan eng ahamiyatli jihatlar haqida fikr-mulohazalar o'rin olgan. Hamda talabalarda tyutorlik va fasilitatorlikka psixologik jihatdan tayyorgarlik ko'rishlari uchun tavsiyalar berilgan.*

Kalit so'zlar: *Tyutor, tyutorlik, fasilitatorlik, guruh, talabalar guruhi, muammo, ilmiy izlanish, ma'ruza, ma'ruzachi.*

Аннотация: *В данной статье собраны мнения о наиболее важных аспектах, на которые следует обратить внимание в процессах подготовки будущих педагогов, обучающихся в высших учебных заведениях, к репетиторской и содействующей деятельности, вошедшей в систему высшего образования нашей страны. Также были даны рекомендации студентам по психологической подготовке к тьюторству и фасилитации.*

Ключевые слова: *Тьютор, репетиторство, фасилитация, группа, студенческий коллектив, проблема, научное исследование, лекция, спикер.*

Annotatsiya: *three articles contain the most important ideas and considerations that should be paid attention to in the processes of developing future pedagogues studying in higher education institutions in the tutoring and facilitating activities that have entered the higher education system of our country. Recommendations for tutoring and facilitating medical care for students are also given.*

Key words: *Tutor, tutoring, facilitation, group, student group, problem, scientific research, lecture, speaker.*

KIRISH

Ta'lim jarayonidagi islohotlar O'zbekiston yoshlar ma'naviyatiga yaratuvchilik faolligini baxsh etadi. O'sib kelayotgan avlodning barcha eng yaxshi imkoniyatlari, unda namoyon bo'ladi, kasb-kori mahorati uzluksiz takomillashadi, keksa avlodlarning dono tajribasi anglab olinadi va yosh avlodga o'tadi. Yoshlar, ularning iqtidorliligi va bilim olishga chanqoqligidan ta'lim va ma'naviyatni tushunib yetish boshlanadi degan qat'iy xulosaga kelindi.

Barkamol shaxsni tarbiyalash barcha davrlarda muhim ijtimoiy talablardan biri bo'lib kelgan, ammo bugungi sifat o'zgarishlar ro'y berayotgan bir davrda bu masalaning dolzarbligi yanada kuchayib talab ortib bormoqda.

Respublikamiz Yangi taraqqiyot davrida ta'lim-tarbiya jarayoni qayta ko'rib chiqilib uni rivojlantirish uchun bir qancha yangi asoslar yuzaga keldi. Jumladan "Ta'lim to'g'risidagi qonun" qayta tahrir etilishi ta'limni tubdan isloh qilish, uni yangi taraqqiyot qarashlar asosida rivojlangan demokratik davlatlar darajasida, yuksak ma'naviy va axloqiy talablarga javob beruvchi yuqori malakali kadrlar tayyorlash imkoniyatini berdi.

Pedagogik oliy ta'lim muassasalarini rivojlantirish va zamon talablari darajasida faoliyat ko'rsatishini ta'minlashga qaratilgan islohatlar salmog'i uzluksiz ortib boradi. "..... xalqaro tajribalardan kelib chiqib, oliy ta'limning ilg'or standartlarini joriy etish, jumladan o'quv dasturlarida nazariy bilim olishga yo'naltirilgan ta'limdan amaliy ko'nikmalarni shakllantirishga yo'naltirilgan ta'lim tizimiga bosqichma-bosqich o'tish" - qo'yilayotgan vazifalarning deyarli barchasi tamoyil jihatidan yangi talablarni keltirib chiqaradi va ularni xal qilishda jamoaning faqatgina mavjud tajriba asosida ish ko'rish yetarli bo'lmay qoladi. Ta'lim jarayonida amalga oshirilayotgan barcha islohotlarning diqqat markazida shaxs turadi. Aynan shuning uchun ham yangi taraqqiyot davrining talablarini amalga oshirishga qodir bo'lgan barkamol avlodni tarbiyalash, unga ta'lim berish davlatimiz oldidagi eng asosiy vazifalardan biri bo'lib xisoblanadi.

Bugungi kunda oldimizda turgan muhim vazifalardan biri – bizning o'rnimizga kelayotgan, o'z fikri, o'z dunyoqarashi, zamonaviy bilim va tafakkurga ega bo'lgan yangi raqobatbardosh mutaxassislarni tarbiyasidir. Pedagog-o'qituvchilar oldiga Vatanimiz mustaqilligi yo'lida boshlangan islohatlarni davom ettirishga tayyor bo'lgan, o'z fikri va dunyoqarashiga, zamonaviy bilim va tafakkurga ega bo'lgan pedagog-psixologlarni tarbiyalashdek ulug' vazifa qo'yilgan.

Respublikamiz yangi taraqqiyot davrida ma'naviyat va ma'rifat masalalariga birinchi darajali ahamiyat berishimiz, tarbiya sohasida sog'lom avlod, ma'naviy barkamol inson, komil inson kabi tushunchalarga izoh berishni, ularning mohiyatini ochib berishni taqozo etmoqda. Yoshlarni to'g'rilikka, halollikka, poklikka, vatanparvarlik va insonparvarlikka, ezgulikka va qo'yinki, yuksak axloqlilikka yo'llash bu ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etishda tyutorlarning faoliyati maqsadli tashkil etish asosiy masalasi xisoblanadi. Hozirgi kunda bu masalalarga birinchi darajali ahamiyat berishimizning boisi imoni, etiqodi va axloqi – qo'yingchi, madaniyati kuchli, milliy mas'uliyat tuyg'usi qalbida chuqur iz otgan, ma'naviy barkamol fuqarolarga ega mamlakatgina mustaqil va barqaror rivojlana oladi. Buyuk kelajak ma'naviy barkamol insonlarga tayangandagina yaratiladi, qad ko'taradi. Boshqacha aytganda, ma'naviy barkamol insonlarga buyuk kelajakni yarata oladilar. Shuning uchun ma'naviy barkamol insonni, sog'lom avlodni tarbiyalashda ta'lim muassasasida tyutorning faoliyati muhim xisoblanadi.

Talabalarning kasbiy faolligi ularning oliy ta'lim tadqiqotlari yuqori sifatli ta'lim natijalari bilan bog'liqligini ko'rsatgan faoliyat bilan shug'ullanish darajasi sifatida

belgilangan. Bu ayniqsa talabalar muvaffaqiyati past bo'lgan Janubiy Afrika oliy ta'limi uchun to'g'ri keladi. Janubiy Afrika universitetlariga muvaffaqiyatni oshirishning tarkibiy qismi sifatida talabalarning ta'lim tajribasini yaxshilash vazifasi yuklangan. Talabalarning faolligini oshirishga qaratilgan tadqiqotlar tomonidan tez-tez ta'kidlangan innovatsion o'qitish va o'qitish amaliyotlaridan ba'zilari quyidagilardan iborat: talabalarga tengdoshlarini baholash, tyutorlik va murabbiylik kabi o'qitish rollarini o'zlashtirish. Ushbu amaliyotlar talabalarning ijtimoiy faolligini oshirishga yordam beradi, bu esa talabalarning akademik muvaffaqiyatlariga olib keladi. Shunday qilib, tyutorlik faoliyati talabalarning akademik muvaffaqiyatga erishish uchun faolligini oshirishning asosiy strategiyalaridan biri sifatida qaralishi mumkin.

Shunday qilib, Janubiy Afrika oliy ta'limining oldingi o'n yilligi allaqachon talabalar muvaffaqiyatiga to'sqinlik qiladigan bir qator muhim muammolarni ko'rsatdi. Shuning uchun bu muammolarni hal qilish uchun ta'sirli va tegishli javob kerak. Talabalarning muvaffaqiyati bilan bog'liq muammolarga har qanday javob madaniy jihatdan sezgir, ijtimoiy adolatni targ'ib qiluvchi va barcha talabalarning ehtiyojlarini tan oladigan talabalar rivojlanishi modeliga asoslanishi kerak.

Talabalar muvaffaqiyati muammolariga javob talaba kabi empirik asosli yondashuvlarga qaratilgan, ayniqsa, muvaffaqiyatga erishish, ushlab turish, shuningdek, ijtimoiy va psixologik farovonlik bilan bog'liqligini hisobga olsak, bunday muammolarni hal qilish uchun o'ziga xos tarzda tayyor.

Oliy ta'lim muassasalarida tyutorlik va tyutorlarning faoliyati talabalarni ta'lim jarayoniga jalb qilish va ijtimoiy o'rganishni osonlashtirishda muhim rol o'ynaydi. Ularning vazifalari orasida talabalar ishini nazorat qilish, yo'naltirish, ijtimoiy yo'naltirish, yordam berish, masalan, topshiriqlar yoki testlar, shuningdek, o'quv mashg'ulotlaridan tashqari talabalar bilan maslahatlashish kiradi. Tyutorlarning oliy ta'limda muhim rol o'ynashiga qaramay, ularga o'z universitetlari yoki kurslarida o'qituvchilik qilayotgan o'qituvchilar tomonidan taklif yetilayotgan kasbiy yoki ta'lim, o'qitish va rivojlanishlariga ta'limiy-tarbiyaviy ta'sir ko'rsatadi.

Bundan tashqari, tyutorlikdan talabalarning rivojlanishi va muvaffaqiyati uchun faollikni oshirish yoki maksimal darajada oshirish strategiyasi sifatida foydalanish mumkin. Tyutorning faoliyati ko'p qirrali bo'lib, shu bilan talabalar, bitiruvchilar va kasbiy rivojlanishda, shuningdek, talabalarning kasbiy va shaxsiy faolligini oshirishda ahamiyati katta. Talabalarning yuqori darajadagi faolligi talabalar muvaffaqiyatiga yordam beradigan xususiyatlar uchun ijobiy natijalar beradi, ularning faolligi, muvaffaqiyatini ta'minlash uchun zarur bo'lgan muhim komponentdir.

Tyutor - (ingliz tilidan tyutor) - "uy o'qituvchisi, tarbiyachi, (maktab) murabbiyi, vasiysi; yangi faoliyatni o'zlashtirish jarayoniga hamroh bo'lgan kishi (Kovaleva T. M.).

Tyutor - o'qituvchining yordamchisi, maslahatchisi, individual ta'lim dasturini ishlab chiqishda yordamchi, ma'lum bir shaxsning individual rivojlanishi (P. G. Shedrovitskiy).

Talabalarning doimiy muvaffaqiyatiga erishish va uni davom ettirish maqsadida “Talaba muvaffaqiyati” loyihasiga jalb qilish bilan bog‘liq muammolarni o‘rganish va hal qilish uchun ishlatiladigan mashhur vosita bo‘ladi. Talabalarni qobiliyati ularning faolligini oshirish va talabalar muvaffaqiyatini rag‘batlantirishning asosiy strategiyalaridan biri sifatida belgilangan. Tyutorlar faoliyatiga tayyor bo‘lishlari uchun treninglarda qatnashishlari, o‘qituvchilar bilan maslahatlashishlari va o‘quv dasturi koordinatori bilan yordam uchrashuvlarida qatnashishlari lozim. Tyutorlar turli rollarni bajaradilar, ular keng ma’noda, yuzma-yuz qo‘llanmalar, onlayn darsliklar, shuningdek o‘quv qo‘llanmalari, topshiriqlar va testlarni boshqarishda yordam beradi.

Xulosa qilib aytganda O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida” 2019-yil 8-oktyabrdagi PF-5847-son Farmoni, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Oliy ta’lim muassasalarida ta’lim jarayonini tashkil etish bilan bog‘liq tizimni takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” qarorlarida belgilangan vazifalarni amalga oshirish maqsadida Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligining 2021 yil 30 sentyabrdagi 412-son buyrug‘i asosida “Davlat oliy ta’lim muassasalarida tyutorlik faoliyatini tashkil etish tartibi to‘g‘risidagi namunaviy Nizom” qabul qilindi. Mazkur Nizomga muvofiq oliy ta’lim muassasalarida tyutorlik faoliyatini maqsad vazifalari va uni joriy qilish mexanizmlari o‘z aksini topgan.

Tyutor - bu oliy ta’lim muassasasida faoliyat yuritadigan, tegishli malaka talablariga javob beradigan, yuksak axloqiy fazilatlarga ega bo‘lgan xodim bo‘lib, o‘ziga biriktirilgan guruh talabalarining ta’lim olishlarida, shuningdek, darsdan bo‘sh vaqtlarini mazmunli tashkil etishlarida ko‘maklashadi, ularni insonparvarlik, adolat, mehnatsevarlik, Vatanga muhabbat ruhida tarbiyalash, beshta muhim tashabbus doirasida tashkil etilgan to‘garak va klublarga jalb etish, ta’lim olish jarayonida yuzaga keladigan barcha masala va muammoni o‘rnatilgan tartibda bartaraf etishga qaratilgan faoliyatni olib boradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Беспалова Г.М. Тьюторское сопровождение: организационные формы и образовательные эффекты –М.: 2007.№7. С.51-58.
2. Бендова Л.В. Педагогическая деятельность тьютора в сети открытого дистанционного профессионального образования: дисс.канд.пед.наук: 13.00.08.-М.: 2006. -251с.
3. Гершунский Б.С. Образовательно-педагогическая прогностика. Теория, методология, практика. – М.: Флинта, Наука, 2003. – 768 с.
4. Гершунский Б.С. Философия образования XXI века (В поисках практико-ориентированных образовательных концепций). – М.: Совершенство, 1998. – 608 с.

5. Гарднер В.В. Подготовка учителя к проектированию и тьюторскому сопровождению индивидуальной образовательной траектории сельского школьника. Дисс.пед.наук. 13.00.08. – Чита, 2014. -202с.

6. Гедгафарова Л.М. Тьюторское сопровождение студентов вузов: сравнительный анализ зарубежной и российской практики. Дисс.кан.пед.наук.13.00.01. – Владикавказ, 2014. -128с.